

Т. А. Новицька,
здобувач, Академія муніципального управління

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ З ВИКОРИСТАННЯМ ПОЗИТИВНОГО ДОСВІДУ ІНШИХ КРАЇН СВІТУ

Визначено основні принципи інвестиційної політики України. Обґрунтовано заходи стимулюючого та стримуючого впливу в рамках інвестиційної політики з боку держави.

Basic principles of investment policy of Ukraine are certain. The measures of the stimulant and retentive influencing are grounded within the framework of investment policy from the side of the state.

Ключові слова: адаптація, інвестиційна політика, іноземні інвестиції, залучений досвід, заходи, принципи, формування.

ВСТУП

При формуванні інвестиційної політики України необхідно вивчати й адаптувати позитивний досвід інших країн світу в даній сфері, а також враховувати їх недоліки та помилки. Адже залучення ПІІ здійснює багато країн світу — як тих, що розвиваються або стали на шлях трансформації економіки, так і розвинутих. Проте проблеми, які виникають у різних економічних формаціях при залученні ПІІ, відрізняються і залежать від статусу країни, її положення у світовій спільноті, історичних економіко-політичних зв'язків і навіть географічного розташування. Тому доцільним є використання досвіду тих країн, соціально-економічна й політична ситуація в яких схожа з українською, а саме — країн з перехідною економікою.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Вивчення проблем міжнародного руху капіталів започатковане ще в роботах Д. Рікардо та Дж. Мілля. Значну увагу їм приділяли видатні вчені-економісти К. Маркс, М. Портер, Дж. Кейнс, М. Фрідмен, Дж. Сакс, У. Шарп, Д. Хікс та ін. В Україні іноземне інвестування досліджують І. Бланк, А. Гайдуцький, Б. Губський, О. Данілов, О. Джусов, С. Захарін, М. Кісіль, І. Крейдич, М. Лесечко, Ю. Лупенко, А. Махмудов, М. Недашківський, М. Панкова, А. Пересада, С. Реверчук, І. Сазонець, Н. Свірідова, М. Туріянська, В. Федоренко, В. Хобта, К. Шпильовий.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— визначити основні принципи інвестиційної політики України;

— обґрунтувати заходи стимулюючого та стримуючого впливу в рамках інвестиційної політики з боку держави.

РЕЗУЛЬТАТИ

Нині для України оптимальним є вивчення й адаптація досвіду країн Центральної і Східної Європи, адже:

— по-перше, устрій національного господарства у цих країнах понад 40 років формувалася за єдиним у соціалістичному таборі адміністративно-командним підходом щодо заходів, методів, принципів й організаційно-управлінського механізму господарювання та мав багато спільного з українським;

— по-друге, як і Україна, наприкінці 1990-х — початку 2000-х років вони перебували у статусі країн з транзитивною (перехідною) економікою і здійснювали ринкову трансформацію національного господарства. Реформи у країнах Центральної і Східної Європи (ЦСЄ) розпочато і завершено раніше, ніж в Україні, у середньому на 3—6 років. Ці держави раніше набули статусу країн з ринковою економікою. І хоча нині Україну також визнано країною з ринковою економікою, проте економіко-соціальні та правові інституції потребують подальшого удосконалення. Тому досвід регулювання інвестицій у країнах ЦСЄ залишається актуальним в Україні й нині;

— по-третє, країни ЦСЄ з кінця 1990-х — початку 2000-х років є одними із найактивніших реципієнтів у світі. А оскільки залучення ПІІ пов'язане із жорсткою конкурентною боротьбою на міжнародному ринку капіталів, то можна із впевненістю стверджувати, що методи і заходи регулювання, які ними застосовувалися, є ефективними;

по-четверте, пряме інвестування може справляти як позитивний, так і негативний вплив на розвиток національної економіки. Країни ЦСЄ як активні реципієнти міжнародного інвестиційного ринку упродовж 80—90-х років ХХ ст. нагромадили достатній досвід щодо посилення позитивних ефектів ПІІ та запобігання їх негативним наслідкам, що може використовуватися і в Україні;

— по-п'яте, на початку ринкових перетворень Україна і країни ЦСЄ обрали курс євроінтеграції та входження до ЄС. Оскільки більшість країн ЦСЄ нині уже є повноправними членами ЄС, їх досвід стане важелем набуття такого членства й Україною;

— по-шосте, приналежність України до східноєвропейського регіону зумовлює доцільність інтеграційних зв'язків з країнами ЦСЄ. Уніфікація законодавства, встановлення однотипних умов і "правил гри" на інвестиційному ринку на підставі адаптації досвіду країн ЦСЄ сприятимуть такій інтеграції;

— по-сьоме, географічне розташування, природно-кліматичні умови господарювання й ресурсно-сировинна база України і країн ЦСЄ зумовлюють подібність спеціалізації виробництва, особливо в АПК, що також свідчить про доцільність використання в Україні саме досвіду інвестиційної політики країн ЦСЄ;

— во-восьме, історичні зв'язки країн центрального і східного регіонів Європи та єдність менталітету слов'янських народів створюють підґрунтя для найефективнішої адаптації залученого досвіду інвестиційної політики країн ЦСЄ в Україні.

Основною метою вивчення, залучення й адаптації досвіду регулювання ПІІ країн ЦСЄ в Україні є формування ефективної інвестиційної політики. У загальному розумінні інвестиційна політика є основною частиною інвестиційного процесу і визначається як система господарських рішень, які визначають обсяг, структуру і напрям вкладень, забезпечують зростання і оновлення фондів. Г.А.Смоковіна і В.Л.Ясінський вказують, що необхідно розрізняти інвестиційну політику держави (макрорівень) й інвестиційну політику інвестора (мікрорівень). Обидва рівні тісно взаємопов'язані між собою, але реалізуються вони самостійно залежно від форм власності та мети [6, с. 17].

Інвестиційна політика країни — це комплекс цілеспрямованих заходів, які проводяться державою щодо створення сприятливих умов для всіх суб'єктів господарювання з метою забезпечення стабільного зростання економіки, підвищення ефективності виробництва і вирішення соціальних проблем [8, с. 93].

Успіх інвестиційної політики країни визначають певні правові та організаційно-технічні заходи. На Україні задля цього на середньо- та довготермінову перспективу необхідно забезпечити: захист прав власності; дисципліну виконання контрактів; підвищення дієвості інститутів державної влади; сприяння малому бізнесу; доступність кредитних ресурсів; розвиток банківської системи і фондового ринку; власність на землю і функціонування іпотеки. У свою чергу, заходи на короткотермінову перспективу передбачають політичну стабільність у державі, стабільність податків, низький рівень інфляції, ведення бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами, свободу входження на ринок [2, с. 84].

Для активізації інвестиційного процесу на Україні також необхідна структурно-інноваційна перебудова економіки держави, яка потребує: створення сприятливого інвестиційного клімату; становлення фондового ринку; удосконалення фінансово-кредитної системи; реформування відносин власності; прискорення процесу приватизації [9, с. 65].

Основними принципами інвестиційної політики України мають стати: дотримання норм інвестування по відношенню до ВВП, раціоналізація процесів переливання капіталу, принцип ланцюгової капіталізації галузі національної економіки, забезпечення дисперсного розподілу інвестицій у територіальному розрізі, принцип оптимального розміщення і використання інвестицій у регіонах, принцип поєднання інвестицій з інноваціями, забезпечення синергетичного ефекту інвестицій, комплексне використання інвестиційного потенціалу в межах кластерних утворень та інших інвестиційно-орієнтованих форм підприємництва, пріоритетність інвестування соціальних та економічних потреб і заходів щодо гуманізації науково-технічного прогресу, забезпечення інвестиційної безпеки при залученні іноземних інвестицій [7, с. 10—29].

Основними завданнями залучення іноземних інвестицій в економіку України є поповнення дефіциту капіталу, що дозволяє оживити виробництво без інфляційних ускладнень, впровадження сучасних технологій і менеджменту в економіку країни для підвищення конкурентоспроможності, забезпечення динамічного функціонування ринку капіталу з метою інтеграції національної економіки у світову економіку [4, с. 16].

Становлення напрямів стратегічного управління залученням іноземних інвестицій в економіку України полягає у визначенні потреби в іноземних інвестиціях; регулюванні інвестиційного середовища реципієнта іноземних інвестицій; забезпеченні інвестиційної привабливості підприємств-реципієнтів іноземних інвестицій. Основні етапи стратегічного управління залученням іноземних інвестицій в економіку України такі: стратегічний аналіз; вибір стратегії; реалізація стратегії [4, с. 33].

Під інвестиційною політикою підприємства слід розуміти комплекс заходів, що забезпечують вигідне вкладання власних або позикових засобів у інвестиції з метою забезпечення стабільної фінансової стійкості роботи підприємства [8, с. 95]. На мікрорівні інвестиційна політика визначається кожним інвестором самостійно, цей рівень включає мету інвестора і обсяг коштів, що інвестуються [6, с. 17].

Поряд з державною інвестиційною політикою та політикою підприємства часто вирізняють її проміжні рівні, а саме: регіональний і галузевий. Адаже пріоритети інвестування й заходи регулюючого впливу мають обов'язково враховувати особливості місця і сфери діяльності як реципієнта, так і інвестора.

Складовою державної політики у сфері залучення іноземних інвестицій є регіональна політика [5 с. 44—49]. Під регіональною інвестиційною політикою слід розуміти систему заходів, проведених на рівні регіону, що сприяють мобілізації інвестиційних ресурсів і визначенню напрямів їх найбільш ефективного і раціонального використання в інтересах населення регіону й окремих інвесторів [8, с. 94].

Методи і механізми впливу на інвестиційні потоки найвагоміше залежать від галузевої приналежності реципієнта. Загалом галузева інвестиційна політика — це вибір й інвестиційна підтримка пріоритетних галузей господарства, розвиток яких забезпечує економічну безпеку країни, експорт готової продукції, прискорення НТП і динамізм розвитку економіки країни на перспективу [8, с. 95].

При формуванні галузевої інвестиційної політики треба враховувати багато чинників, що впливають на інвестиційну діяльність: місце галузі в економіці країни, сезонність виробництва, насиченість ринку продуктами галузі й наявність потенційного платоспроможного попиту споживачів, експортний потенціал, залежність від суміжних галузей і вплив на них, особливості технологій, відповідність продукції світовим стандартам якості тощо. Це зумовлює вагомі особливості інвестиційної політики у різних галузях національного господарства. Чи не найбільше з них вирізняється інвестиційна політика у АПК. Крім того, агропромислове виробництво традиційно є ключовим в економіці України, сукупно у ньому формується майже третина валового внутрішнього продукту й зайнято понад 20% працездатного населення.

Інвестиційна політика в АПК є складовою загальної аграрної політики України — сукупності принципів і дій, які проводить держава у вирішенні комплексу проблем, пов'язаних з функціонуванням агропромислового комплексу (власне сільськогосподарського виробництва, структури агробізнесу, ринку сільгосппродукції, споживання, розвитку сільських співтовариств тощо) [1, с. 8; 3, с. 67]. Предметом аграрної політики виступають ті сторони соціально-економічних відносин в АПК, які не можуть бути відрегульовані механізмами ринкової економіки й вимагають для свого вирішення участі держави. За способом функціонування

розрізняють методи прямого й непрямого впливу на аграрну економіку. Методи прямого впливу передбачають таке регулювання, за якого суб'єкти економіки (в тому числі підприємства АПК) змушені приймати рішення, засновані не на самостійному економічному виборі, а на розпорядженнях держави. Методи непрямого впливу проявляються у тому, що держава прямо не впливає на рішення, що приймаються суб'єктами економіки, проте створює передумови до того, щоб при самостійному виборі суб'єкти надавали перевагу тим варіантам економічних рішень, які відповідають цілям економічної й аграрної політики [1, с. 12—13].

На нашу думку, під аграрною інвестиційною політикою залучення ПІІ слід розуміти сукупність заходів державного впливу на формування привабливих умов діяльності іноземних інвесторів у АПК, спрямовану на активізацію інвестиційних процесів, залучення прогресивного виробничо-комерційного досвіду, екологізацію виробництва, оновлення виробничих засобів, поліпшення умов і якості життя сільського населення.

Нині залучення ПІІ в усіх їх формах стає важливою складовою аграрної інвестиційної України. А.П. Гайдуцький виділяє наступні організаційні форми залучення іноземних інвестицій в АПК:

1) підприємницькі структури з іноземним капіталом, зокрема приватні підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю, закриті акціонерні товариства, фермерські господарства на довірчих засадах, селянські господарства на довірчих засадах, підприємства ринкової інфраструктури для обслуговування селянських господарств;

2) корпоративні структури з іноземним капіталом, в тому числі відкриті акціонерні товариства з контрольним пакетом акцій в іноземного інвестора, відкриті акціонерні товариства з часткою іноземного капіталу, спільні підприємства, підприємства ринкової інфраструктури для обслуговування середніх і великих господарств;

3) фінансово-аграрні холдинги, зокрема агросервісні компанії, агропереробні компанії, агропромислові фінансові компанії;

4) кооперація і координація діяльності, в тому числі за поставками ресурсів, за лізингом техніки, за збутом продукції, за давальницькою переробкою, з усіма господарськими послугами [3, с. 68].

Одним з найважливіших напрямів підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектора України для ПІІ є створення ринкових виробничих структур, які ґрунтуються на приватній власності та які, як свідчить досвід країн ЦСЄ, є привабливими для іноземних інвесторів. Найбільшу привабливість становлять приватні підприємства, які можуть створюватися інвесторами, а також господарські товариства. Особливо привабливими для іноземних інвесторів є великі агрофірми корпоративного типу, в які можна залучати великі обсяги інвестицій і які забезпечують високу ефективність діяльності завдяки міжрегіональній та міжгалузевій диверсифікації та інтеграції виробництва, формуванню справжніх зон для харчової промисловості, заготівлі великих партій продукції для переробки та експорту [3, с. 68].

Загалом щодо доцільності залучення ПІІ в економіку України у цілому та в АПК зокрема існує дві протилежних точки зору. Так, значна частина фахівців та науковців позитивно ставиться до залучення в Україну іноземних інвестицій. Водночас окремі дослідники дотримуються протилежної точки зору й пропагують розробку заходів захисту внутрішнього ринку від іноземної інтервенції.

На нашу думку, залучення ПІІ в економіку України і в АПК нині доцільно. Проте при цьому не слід нехтувати проблемами захисту внутрішнього ринку й поряд із поліпшенням умов інвестування необхідно поглиблено вивчати проблеми та розробляти практичні механізми їх вирішення

щодо можливостей контролю за рухом капіталу і проблем, які виникають у процесі його лібералізації.

У науковій літературі в рамках інвестиційної політики з боку держави розрізняють заходи стимулюючого та стримуючого впливу. Їх доцільно поділяти на п'ять основних категорій заходів:

— пріоритетного впливу, спрямовані на утворення найліпших умов інвестування;

— стимулюючого впливу, направлені на утворення сприятливих умов інвестування та збільшення припливу ПІІ;

— нейтральні, покликані не утворювати поліпшених умов діяльності й водночас не призводити до її ускладнення;

— стримуючого впливу, спрямовані на скорочення інвестиційних потоків;

— прямої заборони інвестиційної діяльності, покликані не допустити вкладання певних видів інвестицій, в тому числі й шляхом прямої адміністративної заборони вкладень, які можуть призвести до негативних наслідків економічного, соціального, техногенного, екологічного, політичного характеру тощо.

ВИСНОВКИ

Найбільш сприятливі умови мають створюватися тим інвесторам, які здійснюють інноваційні інвестиції, спрямовані на удосконалення процесів виробництва, поліпшення соціально-економічного добробуту населення, формування інтеграційних зв'язків товаровиробників, поліпшення екологічної ситуації тощо.

Поняття інвестицій є занадто широким, щоб можна було дати йому єдине і вичерпне визначення. У різних сферах практичної діяльності його зміст має свої особливості. З розвитком світової економіки мотивація інвесторів ускладнюється, умови залучення інвестицій та механізми їх використання розгалужуються, боротьба країн на ринку капіталів гострішає. Тому для формування ефективної інвестиційної політики України необхідно враховувати особливості, тенденції та мотиви міжнародного руху капіталів.

Література:

1. Аграрная политика / А.П. Зинченко, В.И. Назаренко, В.В. Шайки и др.; под ред. А.П. Зинченко. — М.: Колос С, 2004. — 304 с.
2. Вишивана Б.М. Управління інвестиційною діяльністю в Україні // Фінанси України. — 2004. — № 10. — С. 82—88.
3. Гайдуцький А.П. Інвестиційна привабливість нових форм господарювання // Агроінком. — 2005. — № 8. — С. 66—68.
4. Егоров П.В., Терещенко Э.Ю. Стратегическое управление привлечением иностранных инвестиций в экономику Украины: монография. — Донецк: ООО "Юго-Восток, Лтд", 2005. — 168 с.
5. Крейдич И.Н. Региональная инвестиционная политика // Экономика: проблемы теории та практики. Зб. наук. пр.-Д.: ДНУ, 2000. — Вип. 64. — С. 44—49.
6. Смоковина Г.А., Ясінський В.Л. Інноваційно-інвестиційний та регуляторний механізм ринкової трансформації: Монографія. — Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2005. — 128 с.
7. Сухоруков А.І. Принципи інвестиційної політики України // Інвестиційно-інноваційна стратегія розвитку національної економіки: Зб. наук. пр. / НАН України. Об'єднаний ін.-т економіки. Ред. кол.: Сухоруков А.І. (відп. ред.) та ін. — К., 2004. — 139 с.
8. Туріянська М.М. Інвестиційні джерела: монографія. — Донецьк: ТОВ "Юго-Восток" Лтд, 2004. — 318 с.
9. Хрущ І.А. Інвестиційна діяльність: сучасні стратегії та технології. — Хмельницький: ХНУ, 2004. — 309 с.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2010 р.